

# Mindre meddelelser

Iagttagelser godkendt af Sjældenhedsudvalget er mærket med en stjerne\*  
*Records approved by the rarities-committee are marked with asterisks\**

## DANSKE LANDSVALERS *HIRUNDO RUSTICA* TRÆKFORHOLD I FORBINDELSE MED KATASTROFEN I MELLEMEUROPA I EFTERÅRET 1974

I efteråret 1974 indtrådte der en vejrkatastrofe for trækkende Landsvaler og Bysvaler *Delichon urbica* i Mellemeuropa og især i Alperne (K. Ruge, Vogelwarte 27, 299-300, 1974). Antallet af forulykkede svaler var af et usædvanligt stort omfang, og flere hundredetusinde blev i fly transporteret over Alperne. På grund af en stor ringmærkningsindsats i somrene forud for katastrofen har denne givet et ret udførligt billede af danske Landsvalers forekomst i Mellemeuropa. Ialt 37 Landsvaler er blevet genmeldt mellem 7. oktober og 21. december (fig. 1). Udover de på figuren viste genmeldinger, foreligger der 4 meldinger fra Sydfrankrig (Calvisson (Gard), Saint-Gor (Landes), Dax (Landes), Muret (Haute-Garonne)). I betragtning af de mange samstemmende oplysninger om katastrofens centrum i Alperne må det store antal fugle i Syd- og Mellem-tyskland betragtes som bemærkelsesværdigt. De 37 fund viser et tydeligt to-toppet forløb med 19 fugle genmeldt 7.-18. oktober, kun 4 fugle 19.-27. oktober og så igen hele 13 fugle 28. oktober — 5. november. Endelig foreligger der et sent fund fra Dieffenbach (Moselle, Frankrig) 21. december. Et betydeligt antal sene fugle i Nordeuropa i november og december 1974 er muligvis trukket nordpå igen efter de kraftige kuldeperioder i Mellemeuropa. De 37 genmeldte fugle fordeler sig med 5 adulte (13,5 pct.) og 32 juvenile (86,5 pct.).

De danske ynglefugle er sædvanligvis anset for om efteråret at trække mod sydvest over den iberiske halvø (S. Asbirk, Flora og Fauna 77, 119-121, 1971). Et sådant trækforløb antydede i det mindste de daværende genmeldinger. Ovennævnte fund må imidlertid godtgøre, at en betydeligt større og måske størstedelen af de danske Landsvaler trækker direkte mod syd over Alperne og Italien. Bysvalen bliver oftest anset for at være syd- eller sydøsttrækker. Det eneste fund fra efteråret 1974 er imidlertid fra Sydfrankrig. Den totale mangel på meldinger fra Mellemeuropa på trods af et temmelig stort antal fugle ringmærket i Nordjylland i årene forud for katastrofen må imidlertid godtgøre, at trækretningen ikke er direkte sydlig.

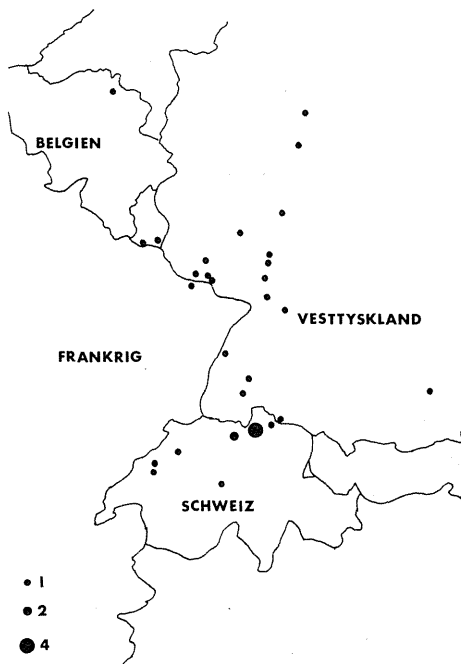


Fig. 1. Genmeldte danske Landsvaler i Mellemeuropa i efteråret 1974. Fire meldinger fra Sydfrankrig er ikke indtegnede.

*Recoveries of Danish Swallows Hirundo rustica in Central Europe in autumn 1974. Four recoveries from South France are not shown (Gard, Landes (2) and Haute-Garonne).*

Næsten årligt lyder der meldinger om tilbagegang i Landsvalebestanden, og pesticider bliver oftest fremhævet som den vigtigste grund. I to danske optællingsområder gik bestanden imidlertid tilbage med hhv. 50 og 51 pct. fra 1974 til 1975, formodentlig forårsaget af katastrofen (J. Toft & P.V. Christensen, Feltornithologen 18, 86-87, 1976). Samme sted omtales dog et nyt optællingsområde på Fyn med en bestandstæthed på 10 par/km<sup>2</sup> i et større område. Her kan bestanden sikkert ikke være gået væsentligt tilbage, idet den svarer til tidligere kendte maksimale værdier. I Nordjylland har

undertegnede talt op i nogle mindre områder, og her var tilbagegangen 15 og 30 pct. Virkningerne synes således at være stærkt varierende fra egn til egn. Optælling af Bysvaler i et område i Nordjylland viste næsten ingen tilbagegang.

Katastrofer forårsaget af kraftigt temperaturfald under trækket er den vigtigste årsag til kraftige fald i ynglebestandene. Sådanne kraftige reduktioner kan også ses forholdsvis almindeligt i vinterkvartret, hvorimod lignende forhold i yngleområderne er sjældne (C. Ingram, *The migration of the Swallow*, London: Witherby, 1974). Efter katastrofer kan bestanden ofte ligge på et niveau betydeligt under yngleområdernes normale fødemæssige kapacitet. Således er Landsvalebestanden i et optællingsområde i Nordjylland først i 1976 kommet op på et normalt niveau, mens det endnu i 1977 ikke er tilfældet for Bysvalen (A. Pape Møller upubl.).

Anders Pape Møller  
Herningvej 9, 99  
9220 Ålborg Øst

**Summary:** Migration of Danish Swallows *Hirundo rustica* in connection with the weather induced disaster in Central Europe in autumn 1974.

A total of 37 birds were recovered (fig. 1). The birds (5 adults and 32 juveniles) were recorded between 7th October and 21st December. The disaster had two peak periods, viz. 7th — 18th October and 28th October — 5th November.

The recoveries indicate a southern directed migration rather than a southwestern one as previously thought.

The lack of recovered House Martins *Delichon urbica* does not indicate a southern directed migration of this species.

The population decrease in the breeding areas in Denmark in 1975 differed markedly from place to place. One single count of House Martins showed no reduction.

#### SANDTERNENS *GELOCHELIDON NILOTICA* ADFÆRD OVER FOR ROVFUGLE

Sandternen fouragerer over enge, heder med lav bevoksning og lignende biotoper efter fortrinsvis Markmus *Microtus sp.*, frøer *Rana sp.* og firben *Lacerta sp.* (J. Andersen, Dansk orn. Foren. Tidskr. 39, 198-205, 1945). Tårnfalken *Falco tinnunculus* foretrækker lignende biotoper til fouragering og eftertragter i stor udstrækning de samme byttedyr (U.N. Glutz von Blotzheim, *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* Bd. 4, Frankfurt am Main: Akademische Verlagsgesellschaft, 1971). Muligheden for interspecifik konkurrence mellem de to arter er i høj grad til stede. Jeg har flere gange oplevet konfrontationer mellem de to arter på hederne på Læsø, og Olav B. Andersen (*in litt.*) har oplevet lignende ved Ulvedybet.

Da denne adfærd ikke tidligere er beskrevet for arten, skal den kort omtales her. Konfrontationerne er som regel foregået på følgende måde: En mindre gruppe fouragerende Sandterner har fået øje på en musende Tårnfalk, hvorefter de straks er fløjet hen imod Tårnfalken, der begynder at flyve bort. De 1-3 Sandterner har som regel indhentet Tårnfalken i løbet af ret kort tid, hvorefter de sætter i med deres advarselsskrig sædvanligvis i et ret hurtigt tempo. Herefter har Sandternerne i kort afstand fra Tårnfalken (som regel under 1/2 m fra denne) fulgt denne undertiden over lange afstande på 1-2 km, før de har standset deres forfølgelse. Bortset fra, at Sandternerne under deres zig-zag flugt efter Tårnfalken undertiden har tilføjet denne et enkelt vingeslag, har de aldrig i de tilfælde, hvor jeg har iagttaget sceneriet, generet den med andet end deres ledsagelse og skrigeri. Tårnfalken har i alle tilfælde forsøgt at distancere sig Sandternerne i hurtig arbejdsflugt i en højde af 5-10 m, uden at det nogen sinde er lykkedes, før Sandternerne har opgivet forfølgelsen.

Ifølge observationer foretaget af Peter Gloe (*in litt.*) i Schleswig-Holstein har Sandterner ikke reageret over for Rørhøge *Circus aeruginosus*, der har vist sig i deres nærhed, mens Havterner *Sterna paradisaea* og Fjordterner *Sterna hirundo* altid har mobbet Rørhøgen kraftigt. Mig bekendt foreligger der intet om, at Sandternerne i overvintringsområderne på de afrikanske savanner, hvor der er store mængder af rovfugle, skulle være særlig aggressiv over for disse.

Anders Pape Møller  
Herningvej 9, 99  
9220 Ålborg Øst

**Summary:** Aggressive behaviour of Gull-billed Terns *Gelochelidon nilotica* towards Kestrels *Falco tinnunculus*.

The Gull-billed Tern and the Kestrel feed in Denmark in the same type of habitat and predate on the same groups of animals. Interspecific competition might occur. Several instances of aggressive behaviour of Gull-billed Terns towards Kestrels are described. In all cases the Kestrel has been chased off. Unlike other tern species the Gull-billed Tern has not mobbed Marsh Harriers *Circus aeruginosus* in the breeding area.

#### KOLONIRUGNING HOS MISTELDROSSEL *TURDUS VISCIVORUS*

Sædvanligvis anses Sjaggeren *Turdus pilaris* for at være den eneste kolonirugende drosselfugl (H. Hohlt, J. Orn. 98, 71-118, 1957). I forbindelse med en undersøgelse af fuglenes forekomst og yngleudbredelse i Nordjylland er jeg blevet opmærksom på

Tabel 1. Ynglende Misteldrossler i Nordjylland 1960-1975 fordelt på enligt rugende og kolonirugende par. *Breeding Mistle Thrushes Turdus viscivorus in Northern Jutland 1960-1975 distributed on solitary and colonial pairs.*

Størrelse Size	Antal Number	Antal par Number of pairs	Procent Per cent
1	133	133	63,7
2	9	18	
3	8	24	
4	3	12	
5	3	15	36,3
6	0	0	
7	1	7	
Total	157	209	100,0

Gennemsnitlig kolonistørrelse 3,17  
Average colony size

den ret hyppige forekomst af kolonier hos Misteldrossel. Da dette forhold ikke synes at være kendt ifølge de gængse håndbøger, skal det kort omtales her.

Som det ses af tabel 1 er arten fundet ynglende i 157 tilfælde i Nordjylland i årene 1960-1975. Af disse var hele 24 ynglefund kolonier (mere end 1 par i umiddelbar nærhed af hinanden (<200 m afstand)). Betragter man imidlertid antallet af ynglepår, viser det sig at 76 af de ialt 209 par ynglede i kolonier. Dette svarer til noget over en trediedel. Gruppen af kolonirugende fugle kan dog muligvis være noget overrepræsenteret, idet kolonierne må være væsentlig lettere at finde end de enligtrugende fugle. Kolonierne har været anbragt såvel i åbne læhegn af gran som i granplantager og blandingskov. Rederne er ofte anbragt ganske få meter fra hinanden. I to kolonier med 5 par ynglede fuglene i læhegn inden for en strækning af 100-200 m.

Grunden til, at Misteldrossel i det hele taget kan yngle i kolonier og i så udpræget grad som det er beskrevet ovenfor, er formodentlig, at fuglen på grund af sin størrelse er i stand til aktivt at drive mulige predatorer på flugt. Det må ganske givet være lettere, når flere par yngler inden for et begrænset område. Dette beskyttelsesmæssige forhold er udførligt beskrevet for den anden store drossel, Sjaggeren (Hohlt *op. cit.*).

Anders Pape Møller  
Herningvej 9, 99  
9220 Alborg Øst

**Summary:** It is generally considered that the Fieldfare *Turdus pilaris* is the only colonial nesting thrush. As shown in table 1, 133 solitary nesting pairs and 24 colonies of Mistle Thrush *Turdus viscivorus* have been found in Northern Jutland. More than one third of the pairs were nesting in colonies. Nests were often found only a few metres apart. It

is considered that the Mistle Thrush due to its size is able to force predators away from the nesting area. This might be done easier in colonies than in solitary pairs.

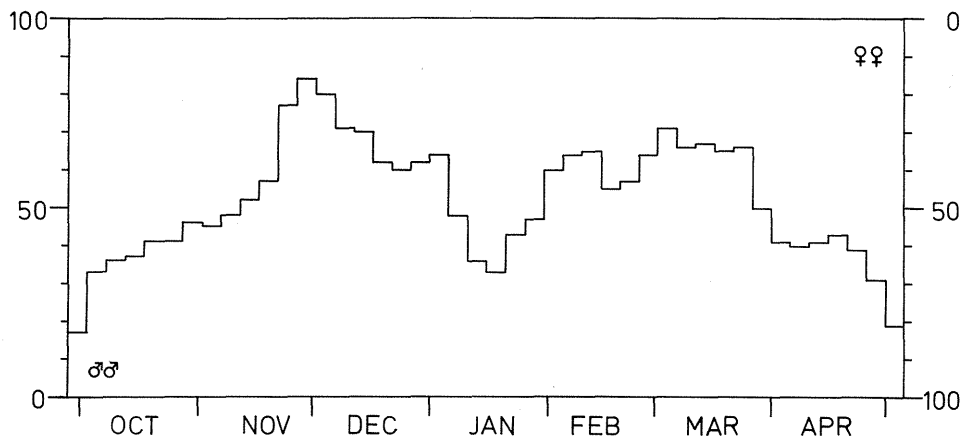
#### KØNSFORDELING BLANDT TRÆKKENDE OG OVERVINTRENDE DOMPAPPER *PYRRHULA PYRRHULA* I NORDJYLLAND

I forbindelse med den fortløbende indsamling af faunistiske oplysninger fra Nordjylland til Nordjysk Ornithologisk Kartotek er der indkommet en del oplysninger om kønsfordeling blandt Dompapper. Dette skal kort omtales her.

Ialt er der i vintrene 1965-66 til 1975-76 indsendt oplysninger om 844 kønsbestemte fugle (tabel 2). Fordelingen for alle år er næsten lige med 49,6 pct. hanner og 50,4 pct. hunner. Betragter man imidlertid de koldere vintre 1965-66, 1968-69, 1969-70 og 1971-72 for sig, viser der sig en overvægt af hanner i kolde år i modsætning til overvægten af hunner i varme. Dette kunne tyde på, at hannernes træk i større udstrækning end hunnernes havde karakter af kuldetræk. Forskellen mellem kolde og varme år er dog ikke signifikant. Som vist på fig. 2 ankommer hunnerne tydeligvis før hannerne om efteråret, idet der ses over 50 pct. hunner indtil medio november og først ultimo november-primo december kulminerer hannernes andel med maksimalt 84 pct. Fuldstændig lignende forhold gør sig gældende om foråret i omvendt rækkefølge. Således er hanprocenten i trækperiodens begyndelse oppe på 71 pct., men falder efterhånden til et minimum på kun 19 pct. primo maj. Gatter (Vogelwarte 28, 265-170, 1976) omtaler ganske lignende forhold fra efterårstræk ved Randecker Maar, Schwaben. Hannernes andel af det samlede antal fugle var dér imidlertid kun 35,2 pct. mod hele 64,8 pct. hunner. Her gør

Tabel 2. Kønsfordeling hos Dompapper i forskellige år og perioder (pct.).  
*Sex ratios among Bullfinches during different types of years and periods (per cent).*

		Hanner <u>Males</u>	Hunner <u>Females</u>	N
Alle år	<u>All years</u>	49.6	50.4	844
Kolde år	<u>Cold years</u>	52.6	47.4	216
Varme år	<u>Warm years</u>	46.8	53.2	428
Invasionsår	<u>Irruptive years</u>	41.7	58.3	208
Ikke invasionsår	<u>Non-irruptive years</u>	51.6	48.4	636
Efterår	<u>Autumn</u>	47.5	52.5	309
Vinter	<u>Winter</u>	52.5	47.5	244
Forår	<u>Spring</u>	48.6	51.4	296
Efterår	<u>Autumn 55-62</u>	38.8	61.2	196
Efterår	<u>Autumn 63-70</u>	62.8	37.2	113
Forår	<u>Spring 13-18</u>	65.0	35.0	97
Forår	<u>Spring 14-25</u>	41.7	58.3	194



PYRRHULA PYRRHULA N=844

Fig. 2. Kønsfordelingen blandt Dompapper i alle år fordelt på femdagesperioder. De to streger angiver henholdsvis efterårs- og forårstræk.

*Sex ratios among Bullfinches distributed on five-day periods. The horizontal lines indicate autumn and spring migration.*

det forhold sig tydeligvis gældende, at hannerne dominerer mod nord på grund af en større del af strand- og strejffugle hos disse end hos hunnerne (jvf. H. Rendahl, *Vogelwarte* 22, 229-235, 1964). Fra Randecker Maar omtales også at kolde efterår gav 41 pct. hanner i modsætning til 34 pct. i normale år.

Dompappen er kendt for i visse år at foretage invasionsagtige bevægelser, hvor et betydeligt større antal fugle end normalt forlader yngleområderne på et tidligere tidspunkt end normalt (G. Svårdson, *Brit. Birds* 50, 314-343, 1957). Som vist i tabel 2 var andelen af hanner i invasionsårene 1966, 1969 og 1974 kun 41,7 pct. mod 51,6 pct. i andre år. For-



Gul Vipstjert *Motacilla flava* på Ølseagle revle juni 1976. Foto Erik Mølgaard.

skellen er statistisk signifikant ( $0.05 > p > 0.02$ ). Den overvægt i antallet af hunner kan formodes at hænge sammen med det tidlige tidspunkt trækbevægelserne foregår på i invasionsår, således at invasionsbevægelserne i større eller mindre udstrækning er overstået, før hannernes trækbevægelser begynder.

Som vist på fig. 2 er andelen af hanner ikke væsentlig forskellig fra forår til efterår. Derimod er der i vinterperioden en overvægt af hanner i modsætning til træktiderne (tabel 2). Dette kunne tyde på en højere andel af kortdistancetrækkere med overvintring i Nordjylland blandt hanner end blandt hunner.

Anders Pape Møller  
Herningvej 9, 99  
9220 Ålborg Øst

**Summary:** Sex ratios among migrating and wintering Bullfinches *Pyrrhula pyrrhula* in Northern Jutland.

The sex ratio was nearly equal when all years were considered. During cold winters a slight excess of males was recorded. During irruptions an excess of females was recorded. The difference was statistical significant ( $0.05 > p > 0.02$ ). A surplus of males was recorded during winter in comparison to spring and autumn. The data indicate a more pronounced degree of residence in males in comparison to females.

#### GUL VIPSTJERT *MOTACILLA FLAVA* YNGLENDE I BYOMRÅDE

I juni 1977 blev jeg opmærksom på et par Gule Vipstjarter, der holdt til i et åbent område mellem nogle boligblokke i Nr. Tranders, Nordjylland. Ved nærmere eftersyn viste det sig, at fuglene havde rede i et lille område, hvor græsset ikke var klippet. Området var på ca. 25 m<sup>2</sup>. De vigtigste planter var Rajgræs *Lolium perenne*, Eng-Rottehale *Phleum pratense*, Hvidkløver *Trifolium repens* og enkelte Agertidsler *Cirsium arvense* og Grå Bynke *Artemisia vulgaris*. Området var meget tørt, idet jorden er udpræget sandet. Fuglene fouragerede udelukkende på de nærliggende, tætklippede plæner. Det bør måske nævnes, at Hvid Vipstjert *Motacilla alba* mangler som ynglefugl i området, og der var således ingen mulighed for interspecifik konkurrence mellem de to arter.

Den Gule Vipstjert vælger næsten altid fugtige enge og marker som yngleplads, idet strandenge i nogen grad undgås. Det er også tilfældet med den engelske form *flavissima* (S. Smith, The Yellow Wagtail, London: Collins, 1950).

Anders Pape Møller  
Herningvej 9, 99  
9220 Ålborg Øst

**Summary:** Yellow Wagtail *Motacilla flava* breeding in built-up area.

During June 1977 a pair of Yellow Wagtails was found breeding in a very dry, sandy area between some house blocks in Nr. Tranders, North Jutland. The birds foraged on the lawns and met with no competition from White Wagtail *Motacilla alba* because of the absence of this species.